

I hästfolkets rike

På 1200-talet dundrade Djingis khans krigare över **Mongoliets enorma slätter**. Nuförtiden är det små grupper av nyfikna resenärer som upptäcker landets orörda vildmark. Upp i sadeln, låt äventyret börja!

TEXT OCH FOTOSARA BREGOLI

Tolvåriga Bulgankhishig hälsar på sin mormor över sommarlovet. Osten som nyss skivades upp med hjälp av sytråd, ska få saltorka på gerens tak.

Ett snabbt snitt, in med handen och stora kroppspulsådern rycks loss. På en kvart är allt kött omhändertaget.

Nomadernas hem är runda och tättliknande. Eftersom de flyttas 4–5 gånger per år är de mycket enkla att montera ned och upp.

Glöm lekera. Getbajs funkar lika bra tycker tvååriga charmrollet Goomaral.

EN MÖRK SKUGGA glider fram över den lilablomstrande kullen. En kungsörn med ett vingspann på uppåt två meter seglar över himlen och skannar av omgivningarna efter ett skrovsmål bestående av ett ungt lamm eller en killing.

På en liten men stark häst tar jag mig fram på gräsbevuxen slätt som böljar fram mellan dalgångar och berg här i norra Mongoliet.

Jag ler, vilket jag dock inte kommer göra morgonen därpå då jag vaknar med värkande kropp. Kanten på den traditionella träsadeln, som används än idag av nomaderna, skär in i insidan av låren som ett tortyrredskap.

För några dagar sedan landade jag på Djingis khan-flygplatsen i Ulan Bator för att tillsammans med en grupp svenskar få avnjuta naturen från hästryggen och uppleva äkta nomadliv.

Daniel, från de djupa Smålandsskogarna, har imponerat på nomadmännen och fått fria tyglar. Han blir betrodde en före detta kapplöpningshäst och galopperar barbacka mellan kullarna. Han sjunger och tjoar som den vildaste Ronja Rövardotter.

IDALEN NEDANFÖR oss slingrar sig en flod fram och kantas bitvis av skuggande träd. Ett perfekt ställe för nomader att slå sig ner på. Tre nomadfamiljer bor här nu, men gräset är nästan helt avbetat och det är dags att dra upp bopälarna. Om tio dagar ska de samla ihop sin boskap, montera ner hemmen och bege sig en dagsvandring bort. Men innan dess har jag äran att bo hos dessa gästvänliga människor.

Daniel blir betrodde en före detta kapplöpningshäst och galopperar barbacka och sjunger och tjoar som den vildaste Ronja Rövardotter.

GERERNA, NOMADERNAS RUNDA tättliknande hem, är sinnrikt konstruerade och kan packas ner på bara någon timme. Under tygerna som täcker geren döljer sig spaljéliknande väggar som lätt trycks ihop. Taket liknar ett stort hjul med löstagbara ekrar av orangemålade störrar. Boskapen vallas till häst medan gerer, spis och det lilla som finns i husgeråds- och möbelväg transporteras med bil. Det finns fortfarande de som använder sig av gamla tråkärror dragna av jakar, men de blir allt färre.

Mongoliet är tre gånger större än Sverige till ytan men invånarantalet är bara en tredjedel, knappa tre miljoner. Antalet kreatur är däremot skyhögt. Runt 40 miljoner boskap lever i Mongoliet. Mest är det får, getter, hästar, kor, jakar och kameler som strövar fritt över vidderna.

SENARE PÅ KVÄLLEN sitter vi – fyra svenskar, vår guide och översättare Emma, vår värd Oyun och tvååriga Goomaral – under en naken glödlampa, kopplad till ett bilbatteri. Oyuns bror Tsootoo bär in en plåtbälja med hackat fårkött. Från det gemensamma kärlet äter vi med flotthala fingrar. Vår middag är okryddad och seg, men mer naturlig och närproducerad kan den nog inte bli. Dagen därpå kommer vi att serveras rykande varma dumplings i smakrik buljong.

– Det känns helt surrealistiskt, säger Sara från Gävle då hon kliver ur geren för att tvätta händerna vid flodbädden. Hon hamnar rakt i en hord getter och får bestående av cirka sexhundra djur. Tidigare bestod hjorden av tusen kreatur men Oyun sålde fyrahundra av dem och köpte en lägenhet till ena dottern för pengarna. Några hästar och kor med kalvar ingår också i kreatursbesättningen. ➤

Nomadlivet är hårt. Oyun ser betydligt äldre ut än sina 60 år. I en hemmagjord tryckkokare tillverkar hon »yoghurtvodka«.

Davaakhishig är stadsbo, men tillbringar sommaren hos mormor Oyun på stäppen.

Varsågod och hugg in! I Mongoliet äts alla möjliga och omöjliga delar från fåret.

OYUN OCH HENNES BROR är de sista nomaderna i släkten. Tsogtoo fick aldrig någon egen familj och Oyuns man och enda son är båda döda. Döttrarna har flyttat till närliggande staden Orkohontuul.

Framtiden är oviss, kanske säljer de djuren och syskonen får lämna stäppen. Situationen är likartad för många av Mongoliets nomader. För var dag blir nomaderna färre och städerna växer sig allt större. Även mitt inne i huvudstaden finns gerområden.

Där bor de som inte har ekonomi att skaffa sig ett hus eller lägenhet. Många har ofrivilligt flyttat in till städerna då deras djur dött av svält och kyla. Vissa vintrar har varit extremt stränga och kvicksilvret har krupit ända ner till minus 40.

M EN NU ÄR DET sommar och nomadlägret är fullt av barn. Skolorna har uppehåll. Förutom Goomaral har även två andra barnbarn tagit sig ut på stäppen. Dottern Myagmarsuren, som arbetar som lärarinna, har även hon semesterledigt och hjälper till med djuren, osttillverkningen och alla andra vardagssysslor.

Myagmarsuren placerar en träskiva med nypressad ost-massa på marken. Med hjälp av sytråd skär vi upp den i centimetertjocka skivor, som sedan får torka på gerens tak.

Förutom att korna bidrar med mjölk så bidrar de även med bajs. De soltorra komockorna samlas in och används till bränsle i järnspisen.

Dagarna passerar med fler ridturer, mindre lyckade mjölkningsförsök och andra vardagssysslor. En festmåltid med kött, sprit och strupsång avslutar vistelsen innan vi

En festmåltid med kött, sprit och strupsång avslutar vistelsen innan vi vänder tillbaka mot Ulan Bator.

vänder tillbaka mot Ulan Bator. Getdoftande rygg- och sov-säckar stuvas in i minibussar. Regntunga moln hänger lågt över bergen. Hjulspåren som slingrar sig fram över vidderna byts mot trasig asfalt ju närmare huvudstaden vi kommer.

ULAN BATOR ÄR ETT mischmasch av olika byggstilar. Ur mattan av låga, slitna betonghus reser sig nytillskotten av glittrande glasfasader. Sukhbaatorget är omgivet av pampiga sovjetinspirerade byggnader och högst upp på regeringsbyggnadens trappa har Djinghis khan intagit tronen i form av en majestätisk staty.

Det runda minnesmonumentet i betong, Zaisan, ligger på en kulle i utkanten av staden. Det är smyckat med målningar föreställande ryskmongolisk vänskap och en hyllning till gemensamma kraftansträngningar och de ryska soldater som stupade under andra världskriget.

Fram till perestrojkan styrdes Mongoliet som en satellitstat till Ryssland. Men 1991 deklarerade landet sin självständighet, lämnade planekonomin och tog stapplande steg in i marknadsekonomin.

– Jag ser ryssarna och Stalin som våra bröder. De har hjälpt oss med mycket, byggt hus och vägar, berättar Dogy, som undervisar i engelska.

– När ryssarna lämnade oss hade vi inte råd att underhålla allt. Men nu kommer nya pengar in i landet genom utländska företag som satsar på kol- och gruvverksamhet.

KONTRASTEN MELLAN stadens smog och stäppens friska luft är stor. Vi längtar tillbaka till naturen och dagen därpå beger vi oss till Terelj nationalpark där vi ska göra en >>>

Hästen Bor Alag tar täten vid ett vattendrag. Räkna med omkring sex timmar i sadeln en vanlig riddag.

Morgonmagi i Mongoliet.
Utsikt från tältet.

En nyfiken get klädd i kashmir.

Vid ett lunchstopp passar Sara från Gävle på att ta siesta medan andra tar ett dopp i en närliggande flod.

Gandulga anordnar ridturer för besökare i Terelj nationalpark.

sexdagarstur till häst och tälta längs vägen.

Från högt belägna bergskrän får vi uppleva mäktiga vyer. Vi sicksackar oss ner för branter och korsar både små bäckar och stora floder. Landskapet känns främmande, men samtidigt bekant. Dalgångarna med sina älvar för mina tankar till Alperna. Bergen tar mig till Nya Zeeland. Klippformationerna ser ut som sakta smält vax. Vi passerar björk och sibirisk lärk. Säkra hovar tar sig fram mellan nejlikor, vildrabarber och ölandstok.

Vi tvättar oss i isande, kalla vattendrag och samlas i skymningen kring lägerelden. När solens värmande strålar jagat bort morgondimman och frukosten är slut, monterar vi ner våra tält och lassar in dem i fölgebilarna.

JU LÄNGRE IN I NATIONALPARKEN vi rider, desto mer glesbefolkat blir det. Vi har lämnat turistlägren bakom oss och ser nu bara »äkta« boplatser. Vi rider förbi får, getter, jak- och kohjor. Men häftigast är ändå då hästflocker med föl dyker upp bakom ett krön. Inga staket begränsar djurens framkomlighet.

Plötsligt kommer en häst galopperande förbi mig. Det är en av våra ridhästar och stigbyglarna slår mot dess sidor. Ryttaren ligger på marken lite längre bort, vilt sparkande och andas häftigt utan att få luft. Handleden ligger i en onaturlig vinkel. Tur är att i vår grupp ingår både sjuksyster och en scoutveteran »som är alltid redo«. Handleden spjälkas och hon förses med starka tabletter. Det kommer ta över sex timmar innan hon når sjukhuset i Ulan Bator och efter ytterligare någon dag lyfter hon från Djingis khan-flygplatsen.

Ryttaren ligger på marken, vilt sparkande och andas häftigt utan att få luft. Handleden ligger i en onaturlig vinkel.

För oss andra fortsätter turen några dagar till. Vi skiftar hästar med varandra, fast egentligen är det sadlar vi byter och hästarna följer med på köpet. Två sadlar har ett mer västerländskt snitt medan de andra mer liknar en järnram med ögla fram- och baktill.

Överst är en vanlig kudde fastspänd. Det skaver och trycker lite varstans på bak och ben. Stiglädrens längd är svåra att reglera då det inte alls är läder utan platta tygremmar som är hopknutna. Men ridupplevelsen kompenseras av den smärtsamt vackra naturen.

UNDER RESAN RIDER jag oftast hästen Bor Alag, en tvåfärgad, åttaårig valack som Gantulga köpte för fem år sedan. Gantulga är vår ridguide och äger de flesta av turridningshästarna. Bor Alag har lättigenkännlig, storfläckig färgteckning, skäck.

– När flocken är långt borta ser jag direkt vilken hästflock som är min med hjälp av kikaren, säger Gandulga.

Han berättar att hästarna inte har individuella namn såsom vi är vana med, utan namnet beskriver färgen och eventuellt även ålder och kön. Det sägs att eskimåer har 300 ord för snö. Mongolerna har över 300 ord som beskriver hästens olika färger.

SENARE SITTER VI på en solig restaurangveranda med en kall öl i handen och bara slappar. Resan närmar sig sitt slut. Om ett par dagar vänder även mitt plan hemåt. Då är väskan fylld med mjuk kashmir och jag med nya upplevelser. **V**

Guide på nästa uppslag. »»

Zaisan Memorial är ett monument över Rysslands och Mongoliets vänskap. Här har du fin utsikt över stan.

Tsogtoo dricker mjölkte med lite salt i. Som gäst får du genast en skål i näven när du kommer hem till någon.

Det buddistiska Gandanklostret i Ulan Bator. Inuti står en 26 meter hög budda.

MINIGUIDE MONGOLIET

SNABBFAKTA

Invånare: nära 3 miljoner.
Huvudstad: Ulan Bator.
Språk: mongoliska och kazakh.
Statskick: republik.
Visum: ja.
Valuta: mongolisk tögrög/
tugrik (MNT) 1000 = ca 6 kr.
Tips: ta med nya, fina US dol-
larsedlar i höga valörer för
bästa kurs.
Tidsskillnad: + 7 timmar.
Landsnummer: +976
Högsäsong: juni
–aug.

RESA DIT

FLYG. Aeroflot flyger via Moskva, vilket är den snabbaste rutten. Air Berlin och Miat Mongolia flyger via Berlin och Air China via Frankfurt. Billigare alternativ flyger via Peking, men kräver ibland en övernattning där, vilket i sin tur innebär att du måste skaffa visum även för Kina om du lämnar flygplatsen.
TÅG. Tar du tåget så är Transsibiriska järnvägen givet, från Moskva till Kina via Mongoliet.

RUNDRESOR. Ridresor med boende i nomadby

arrangeras av flera resebyråer, bland annat Läs & Res, Häst & Sportresor, Nomadic Journeys och Penguin Travel. Vill du hellre sy ihop ditt eget arrangemang är det en god idé att kontakta Mongoliets turistbyrå, visitmongolia.com.

RESA RUNT

I Ulan Bator tar du dig runt till fots, med buss eller taxi. Tar du taxi, se till att göra upp om priset innan. Från flygplatsen in till staden bör du inte betala mer än 20–25 US dollar.

PRISLÄGE

- Blandtallrik med Coca-Cola på snabbmatsrestaurang, ca 22 kr.
- Bimbimbap på koreansk restaurang, ca 47 kr.
- Öl på flaska: ca 15 kr.
- En flaska vatten: 4 kr.
- Ridhjälm på varuhuset Department Store: ca 240 kr.
- Kashmirsjal: från 200 kr.

LÄS MER

- Guidebok: Lonely planet *Mongolia*.
- Roman: *Under den evigt blå himlen* av Anders Widén.

Missa gärna!

Att vara vegetarian. Kött är basen i de flesta måltider, särskilt hos nomaderna.

Miss inte!

Besöker du nomadfamiljer, så **ta gärna med en gåva**, allt från ritpennor och ballonger till ficklampor och kikare.

Sadlar finns i olika bekvämlighetsgrader.

Djingsis khan har gått till historien som en härskare som injagade skräck i sina fiender genom massakrer och plundring. Precis innan sin död regerade han över ett välde som sträckte sig från Kaspiska havet till nuvarande Peking. Nu är han förevigad genom uppförandet av gigantiska Genghis Khan Statue Complex i rostfritt stål. Missa inte uttkisplatsen högst upp på hästens huvud.

